

LJUDSKI ŽIVOT TRAJE OD ZAČEĆA DO SMRTI

Milan Nosić

Uvod

B iološka znanost nedvojbeno tvrdi da ljudski život nastaje začecem, dakle spajanjem ženske i muške spolne stanice. U školskim udžbenicima iz biologije u poglavlju o čovjeku tako je definiran početak života ljudskoga bića. I u medicinskim priručnicima iz embriologije tako se poima nastanak života. Ljudski život ima dva stadija: jedan stadij je od začeca do rođenja (prenatalni), a drugi od rođenja do smrti (postnatalni). O postmortalnom (zagrobnom) životu biološka znanost ne može ništa reći. Od začeca do rođenja život ljudskoga bića razvija se u maternici u kojoj je ovisan o majci koja je odgovorna za rast ploda. Nakon rođenja život jedinke je individualiziran i legaliziran. Tvrditi danas da život traje od rođenja do smrti isto je kao tvrditi da Sunce kruži oko Zemlje.

Podrijetlo i značenje imenice život

Imenica *život* potječe iz prahrvatskoga jezika (*giwótos*), odnosno iz starohrvatskoga u kojem je imala oblik *životъ*. Ta je riječ u starohrvatskom jeziku u nominativu jednine bila trosložna (*ži-vo-tъ*), s poluglasom *ъ* na kraju i medijalnim kratkosilaznim naglaskom. Tijekom razvoja poluglas *ъ* (ultrakratki stražnjejezični vokal) otpao je, zbog čega je od trosložne nastala dvosložna riječ (*ži-vot*), a tonska silina medijalnoga naglaska u novoštokavštini, također i u standardnom hrvatskom jeziku, pomjerena je u inicijalni slog, dakle, *živòtъ* > *živòt* > *život*.

Život je stanje organizma (biljnoga, životinjskoga i ljudskoga) od početka do kraja trajanja (življenja). Biologija, kao znanost o životu, proučava stanje života što proizlazi i iz njene definicije (biològija < grč. *biología* < *bíos* – ‘život’ i < *logía* < *lógos* – ‘znanje’).

Suvremeni slavenski rječnici o imenici život

U suvremenim slavenskim rječnicima natuknica *život* (*žyće, žizn'*) dobro je i iscrpno obrađena, ali postoje i neslaganja u poimanju nekih leksikografa od kada do kada traje život. U svih biologa tu nema dvojbe, život traje od začeca (zametnuća ploda) pa do uginuća (smrti) organizma. U slavenskim rječnicima objavljenima do 1960-ih godina, osim jednoga ruskoga, o trajanju života ništa ne piše jer takvoj odredbi i nije mjesto u rječnicima nego u udžbenicima biologije. Ni u suvremenim rječnicima bjeloruskoga, češkoga, poljskoga, slovačkoga, slovenskoga i ukrajinskoga standardnoga jezika nema takve odredbe. Odredba o trajanju života postoji u jednom ruskom, u jednom bugarskom, u trima srpskima i u devet hrvatskih rječnika.

Ruski rječnici

U drugom tomu rječnika ruskoga jezika (Tolkovyj slovar' russkogo jazyka) Dmitrij N. Ušakov navodi uz natuknicu *žizn'* da život traje od rođenja do smrti čovjeka ili životinje

♦ *žizn'* 1. (...) 2. sostojanie organizma v stadii rosta, razvitija i razrušenija; 3. vremja ot roždenija do smerti čeloveka ili životnogo – *hrv.* vrijeme od rođenja do smrti čovjeka ili životinje... [40: internet]. ♦

Tri su nedostatka njegove definicije života: 1. život ne traje od rođenja nego od začeca, 2. rođenje se značenjski ne veže za životinje nego samo za ljude, 3. smrt se značenjski ne može vezati za životinje nego opet samo za ljudska bića. Odredbu D. N. Ušakova o trajanju života nisu prihvatili mlađi ruski leksikografi, pa u nekim rječnicima (leksikonima i enciklopedijama) o tom ništa ne piše, ali u dvama rječnicima zapisano je da život ima prenatalni stadij. A. P. Evgen'eva u rječniku ruskoga jezika (Malyj akademičeskij slovar' russkogo jazyka) uz natuknicu *žizn'* navodi da život bića traje od zametka (zametnuća ploda) pa do smrti

♦ *žizn'* 1 (...), 2. fiziologičeskoe sostojanie čeloveka, životnogo, rastenija ot zaroždenija do smerti... – *hrv.* fiziološko stanje čovjeka, životinje, biljke od zametka do smrti... [24: internet] ♦

Sličnu definiciju trajanja života ima i Sergej A. Kuznecov u svojem rječniku ruskoga jezika (Bol'šoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka)

♦ *žizn'* -i; ž. fiziologičeskoe sostojanie živogo organizma (čeloveka, životnogo, rastenija) ot zaroždenija do smerti... – *hrv.* fiziološko stanje živoga organizma (čovjeka, životinje, biljke) od zametka do smrti... [28: 306] ♦

D. N. Ušakov uporabio je riječ *roždénie* (*hrv.* 'rođenje'), a A. P. Evgen'eva i S. A. Kuznecov riječ *zaroždénie* kojom se označava život bića prije rođenja (prenatalni stadij). Od ruskoga glagola *rodít'* tvorena je glagolska imenica *roždénie*, a od glagola *zarodít'* imenica *zaroždénie*. Povratni glagol *zarodít'sja* ingresivni je glagol, zastario je i čest je u ruskim narodnim govorima. Oblik toga glagola u 3. os. jd. ima, uz ostala, i figurativno značenje zametnuti se, a imenica *zaroždénie* – značenje 'zametak, početak, postanak'. Glede prethodnoga riječ *zaroždénie* najbolje bi bilo prevesti hrvatskom riječju *zametnuće* (*zametak, embrio*), a ne začece jer je riječ začece knjiška i odnosi se samo na ljudska bića. I biljke i životinje imaju zametak, a ne samo ljudska bića. D. N. Ušakov pojam smrti veže i uz životinje, a A. P. Evgen'eva i S. A. Kuznecov ne samo uz životinje nego čak i uz biljke, što nije ispravno jer se smrt značenjski može vezati samo uz ljudska bića. O prvotnom značenju riječi smrt malo niže.

Bugarski rječnik

I u rječniku bugarskoga jezika (B'lgarski t'lkoven rečnik) uz natuknicu *živòt* stoji da traje od rođenja do smrti

♦ život 1. (...), 2. Vreme od rađaneto do opredelen moment ili do sm'rtta... – hrv. Vrije-
me od rođenja do određenoga trenutka ili do smrti... [16: 230] ♦

U tom rječniku, kao i u ruskom rječniku D. N. Ušakova, život je omeđen rođenjem i smrću jer je riječ *raždane* tvorena od glagola *ráždam*, dakle od glagola nesvršena vida, umjesto navođenja riječi *zaraždane* od glagola *zaráždam*.

Srpski rječnici

U srpskoj lingvistici kapitalno je djelo Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika koji je počeo izlaziti u Beogradu 1959. god. U tom je rječniku u 5. knjizi navedeno da život postoji od rođenja do smrti te da se rođenje i smrt odnose ne samo na ljudska bića, nego i na biljke i životinje.

♦ život, -òta 1.a. (...); 2.a. biološko postojanje (čoveka, životinje, raslinja), postojanje od rođenja do smrti (često i u ustaljenim govornim obrtima i glagolima: dati, oduzeti, položiti, izgubiti i sl.)... [17: 384] ♦

U Novom Sadu u organizaciji Matice srpske objavljen je Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika, u 2. knjizi nalazi se sljedeći tekst: ♦ život, -òta m 1.a. stanje živih bića od rođenja do smrti [31: 35] ♦ Bilo je zamišljeno da taj rječnik objavljuju Matica hrvatska i Matica srpska, te da to bude rječnik tzv. hrvatsko-srpskoga, odnosno srpsko-hrvatskoga jezika, dakle rječnik dviju varijanata, hrvatske i srpske, točnije hrvatskoga i srpskoga književnoga jezika jer su zapravo varijante standardizirani jezici. Oni koji su zamislili taj rječnik zbog slaba znanja rječotvorja nisu vidjeli pogrešku u imenu jezika. Naime, kad se od dvaju pridjeva tvori objedinjeni dvoznačni pridjev, onda je odnos među njima koordiniran pa čak i tzv. novosadski pravopis propisuje pisanje spojnice među složeničkim dijelovima. Ako nema spojnice, onda je prvi pridjev podređen drugomu, dakle subordiniran je odnos među njima. Kad je pak riječ o nazivu hrvatskosrpski jezik treba shvatiti tako da je hrvatski jezik podređen srpskomu, i obrnuto naziv srpskohrvatski jezik treba shvatiti tako da je srpski jezik podređen hrvatskomu.

Matica srpska objavila je i Rečnik srpskog jezika u kojem na str. 354. piše da je život postojanje bića od rođenja do smrti ♦ život, -òta m (vok. živote) 1.a. biološko postojanje živih bića od rođenja do smrti... [42: 354] ♦

U navedenim dvama rječnicima Matice srpske razvidno je da se natuknica *život* definira na isti način: da je to stanje (postojanje) bića od rođenja do smrti s tim da u drugom rječniku piše da je to biološko postojanje. Pridjev biološko je tu suvišan jer između rođenja i smrti i nema drugoga postojanja osim biološkoga. *Postojanje* je glagolska imenica od glagola *postòjati* kojom se označava da bića postoje, dakle da jesu, da bivstvuju između rođenja i smrti. U navedenim trima rječnicima srpskoga jezika život se definira tako da je on stanje (postojanje) bića od rođenja do smrti.

Hrvatski rječnici o imenici život

U hrvatskoj leksikografiji postoji devet rječnika u kojima se imenica život leksikografski obrađuje na isti ili sličan način kao u trima rječnicima srpskoga jezika.

Razvidno je iz primjera da je novosadski Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika (1967. – 1975.) bio uzor hrvatskim leksikografima, pogotovu Vladimiru Aniću koji je prvi u Hrvatskoj u Rječniku hrvatskoga jezika (1991.) napisao da je „život stanje bića od rođenja do smrti“ (za usporedbu, u novosadskom rječniku piše: „stanje živih bića od rođenja do smrti“, zamalo isto). U Anićevu je rječniku opravdano izostavljen pleonastični pridjev *živih* iz sintagme *živih bića* jer bića su objekti koji žive (biljke, životinje i ljudi), dakle oni koji su živi. Zbog izostavljanja pleonastičnoga pridjeva živih iz sintagme živih bića u Anićevu rječniku postaje nejasno je li oblik bića genitiv jednine (bića) ili genitiv množine (bića).

U osam hrvatskih rječnika život je shvaćen kao stanje, u jednom srpskom kao stanje i u dvama kao postojanje, u bugarskom kao razdoblje i u trima ruskima kao *sostojanie*. Život je zapravo trajanje (bivanje, postojanje, stanje) od početka do kraja življenja. U najnovijem rječniku hrvatskoga jezika [14: 1784] piše da je život skup događanja. To je vrlo jednostrano rečeno jer se život ne sastoji samo od događanja nego i od razmišljanja (mišljenja, učenja, hranjenja, pijenja, spavanja, sanjanja...), dakle život je vrlo kompleksna biološka i sociološka pojava. U istom je rječniku i sljedeća tvrdnja: „sama činjenica da tko živi od početka do smrti, uginuća ili uveuća [život čovjeka / životinje / biljke]“ iz koje je očito da se neodređena zamjenica *tko* odnosi na ljude, životinje i biljke. Neodređena zamjenica *tko* odnosi se samo na ljude, a za životinje i biljke rabi se neodređena zamjenica *što*, npr. u pitanju Tko je pred vratima? (= netko: čovjek, dijete, žena), ili: Što je pred vratima? (= nešto: mačka, pas; kanta za vodu, posuda s cvijećem).

U Rječniku hrvatskoga jezika [10: 1446] ispred definicije da je život stanje od rođenja do smrti stoji kratica *biol.* što bi trebalo shvatiti da je to stajalište biologa. Odmah je na početku teksta rečeno da biolozi imaju drukčije shvaćanje trajanja života. U istom rječniku i na istoj stranici piše i ovo: „biljnoga ili životinjskog organizma“. Tu su navedena dva pridjeva u genitivu jednine, prvi je neokrnjen, drugi je okrnjen. Prvi treba biti normativna činjenica standardnoga jezika, drugi pak činjenica razgovornoga jezika. U znanstvenom leksiku nema mjesta za kraćenje zbog ekonomičnosti nego izraz mora biti jasan i jednoznačan.

U svih devet hrvatskih rječnika navedeno je da život traje od rođenja umjesto od začeca. To što nerođeno dijete nije svjesno položaja u kojem se nalazi ništa ne znači jer ni odrasli ljudi kad spavaju, kad su u nesvijesti ili pak u komi također nisu svjesni svojega položaja. Gotovo svaka je trudnica od početka svjesna da je gravidna, a njeno dijete već na polovici prenatalnoga razdoblja daje znake da je živo, u narodu se kaže da čedo igra pod srcem. Tvrditi da život traje tek od rođenja neznanstveno je.

U svim ovdje razmatranim rječnicima pojam rođenja veže se i uz biljke i životinje, što je pogriješno. Samo se ljudska bića rađaju. Za biljke i životinje postoje izrazi za početak i kraj njihova života u svim slavenskim jezicima, pa tako i u hrvatskom. Biljke mogu klijeti (proklijeti), nicati (niknuti) i na kraju venuti (uvenuti), sušiti (osušiti) se, žutjeti (požutjeti). I za životinje postoje izrazi za početak i kraj njihova života: teliti (oteliti) se, ždrijebiti (oždrijebiti) se, janjiti (ojanjiti) se, kotiti (okotiti) se, lēci (izlēci) se... i na kraju ugibati (uginuti) i donekle pogrdno crkavati (crknuti), krepavati (krepati). U Rječniku hrvatskoga jezika navedeno je da je početak (začetak) života biljaka izniknuće, a kraj uvenuće. [10: 1446] U Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika navedeni su izrazi za kraj života biljaka (*uvenuće*) i životinja (*uginuće*). [14: 1784] U većine razmatranih rječnika piše da je smrt kraj života, ne samo za ljudska bića nego i za biljke i životinje. Imajući u vidu prvotno značenje riječi smrt ona se može vezati samo za ljude, dakle za bića koja imaju dušu, biljke i životinje nemaju dušu, stoga ljudi umiru, biljke i životinje ugibaju.

Slijede navodi iz dvanaest rječnika hrvatskoga jezika. U njih devet je navedeno da *život* traje od rođenja do smrti, umjesto od začeca do smrti. Evo tih navoda:

- **život**, živòta m. - žitak, žiće [6: 872]
- **život**, živòta m. - staće, oblik u kojem se živi; živleće, žitak, žiće; suprotno je smrt. [9: 432]
- **život** *m* <*gen. jd živòta*> **1.a.** stanje bića od rođenja do smrti, ukupnost funkcija individualizirane i organizirane tvari...; *opr.* smrt. [1: 871]
- **život** *m* **1.** stanje bića od rođenja do smrti - vita, -ae [7: 3115]
- **život** *m* [G *živòta*, mn *živòti*, G *živòtā*] **1. biol** stanje od rođenja ili izniknuća do smrti ili uginuća biljnoga ili životinjskog organizma i ljudi, a svojstven mu je rast, očuvanje morfološko-funkcionalne individualnosti, razmnožavanje te prilagođivanje okolini i drugim organizmima... [10: 1446]
- **život** *im. m.* [G *živòta*; mn. N *živòti*, G *živòtā*] **1.** stanje bića od rođenja do prestanka svih životnih funkcija organizma... [4: 1509]
- **život** *m* < G. *živòta*, G *mn živòtā* > **1.a.** stanje bića od rođenja do smrti, ukupnost funkcija individualizirane i organizirane tvari...; *opr.* smrt. [2: 1867]
- **život** **1.** (stanje živih bića) [8: 1602]
- **život** *im. m.* [G *živòta*; mn. N *živòti*, G *živòtā*] **1.** stanje bića od rođenja do prestanka svih životnih funkcija organizma... [13: 928]
- **život** *m.* (*gen. jd. živòta*) - **1.a.** stanje bića od rođenja do smrti,... [12: 1809]
- **život** *im. m.* [G *živòta*; mn. N *živòti*, G *živòtā*] **1.b.** skup događanja koji ispunjavu vrijeme između rođenja i smrti... **1.a.** sama činjenica da tko živi od početka do smrti, uginuća ili uvenuća [*život čovjeka / životinje / biljke*]... [14: 1784]

Mentis i mertis

Prije oko četiri tisuće godina u područjima prednje Azije živjeli su brojni narodi koji su vjerovali da postoje dva duha kojima su se ljudi utjecali u potrebi, čak su im i žrtve prinostili. Jedan duh bio je duh dobra (*mentis*), a drugi duh zla (*mertis*). Svako

zrelo ljudsko biće imalo je izbor: hoće li se utjecati bogu dobra ili bogu zla. Čak je postojala i mogućnost da se od jednoga boga otkloni i drugomu prikloni. Za takvo poimanje duhovne zbilje bio je zaslužan Zaratustra koji je navodno rođen prije tri i pol tisuće godina u mjestu Raj na sjeveru današnjega Irana, a zapravo u hrvatskoj prapostojbini Harauvatiji koja se je prostirala od gorja Zagros pa na istok sve do Kandahara u današnjoj Afganiji, kasnije i na zapad od Zagrosa pa sve do sirijske obale pod imenom Mitanija. U Zaratustrinoj dualističkoj religiji oba su duha dignuta na razinu božanstava, duh dobra je postao Mazda (bog dobra, svjetla, života), a duh zla je postao Ahriman (bog zla, tame, smrti). Mazda je bio simboliziran bijelom bojom, a Ahriman crvenom bojom.

Nas ovdje zanimaju samo dvije riječi iz Zaratustrine religije: *mentis* i *mertis*. Riječ *mentis* je zadržana samo u jezicima proisteklima iz štokavskoga narječja i to u glagolima *māntati* ('manta mi se'), *smāntati* ('vino ga je smantalo') i *zamāntati se* ('zamantalo mi se je') u kojima je u odnosu na izvornu riječ došlo do supstitucije vokala u osnovi riječi (*ment-is* > *mant-ati*). Riječ *mentis* postojala je u latinskom jeziku u nominativnom obliku *mens* (< *mentis*), gen. *mentis* (hrv. 'duh, duša'). Na obličnu osnovu *ment-* dodan je tvorbeni nastavak *-alis* za tvorbu latinskoga pridjeva (*ment-ālis*) koji je kao međunarodnica ušao u mnoge jezike, pa tako i u hrvatski jezik u prilagođenu obliku *mèntālan*, dakle u obliku tvorenu nastavkom *-an* (*mental-an*), s dvama značenjima: 1. koji se odnosi na duh (dušu), duhovni, duševni; 2. koji se odnosi na um i intelekt, umni, intelektualni. Od latinskoga pridjeva *mentalis* tvorena je u njemačkom jeziku imenica *Mentalität* koja je preuzeta u hrvatski jezik također kao imenica *mentalitēt*, s dvama značenjima: 1. duhovno stanje i ukupnost duhovnih obilježja čovjeka; 2. umna (intelektualna) moć (sposobnost) čovjeka.

U indoeuropske riječi *mertis* u latinskom jeziku je došlo do supstitucije osnovnoga vokala (*mertis* > *mortis*), nakon čega su u nominativnom obliku iz postave ispala dva segmenta *-ti-* (*mortis* > *mors*), u genitivu bez promjene, dakle nom. *mors*, gen. *mortis*. Od imenice *mertis* tvoren je pridjev *mort-us*, a od toga pridjeva novi pridjev *mort-ālis* čija se osnova nalazi u imenici *mortalitēt* i u pridjevu *postmòrtālni*. Imenica *mors* (< *mortis*) nalazi se u svim romanskim jezicima u značenju 'smrt' (fr. *mort*, kat. *mort*, port. *morte*, rum. *moarte*, šp. *muerto*, tal. *morte*...).

Riječ *mertis* je zastupljena i u svim slavenskim jezicima (brus. *smere'*, bug. *sm'rt*, hrv., srp., slv. i češ. *smrt*, polj. *śmierć*, rus. i ukr. *smert'*, slč. *smert'*...) u kojima je doživjela više promjena nego u romanskim jezicima. U riječi *mertis* došlo je do zamjene (supstitucije) kratkih prednjojezičnih vokala (*e*, *i*) u obama slogovima (*mer-tis*) ultrakratkim prednjojezičnim vokalom *ь* (*jer*) i do elizije posljednjega suglasnika *s* u fonološkoj postavi (*mertis* > *mьrtь*). Slavenska riječ u značenju smrti kao kraja života ima i prefiks *s* koji je nastao od starijega prefiksa *sun-* (< *sun-mertis*) nakon zamjene (supstitucije) stražnjojezičnoga kratkoga vokala *u* ultrakratkim vokalom *ь* (*jor*) i elizije labiodentala *n* u prefiksu zbog sljedećega glasa bilabijalnoga *m* u suglasničkoj skupini *-nm-* (*sun* > *sъn* > *sъ* > *s*) pa je tako od stare prefigirane riječi

summertis nastala hrvatska riječ *smrt* koja je u starohrvatskom glasila *smьrtь*. Razvoj riječi *smrt* je tekao ovako: *summertis* > *smьnmьrtь* > *smьmьrtь* > *smrt*.

U slavenskim jezicima riječ *mentis* zamijenjena je riječima *duh* i *duša*. Mono-teističke religije (judaizam, kršćanstvo i islam) uče da duh (duša) dobre osobe u trenutku prestanka života odlazi u raj (paradiso, dženet) k bogu dobra, a duh (duša) zle osobe odlazi u pakao (inferno, džehenem) k bogu zla.

Zbog svega prethodno rečenoga jedino je ispravno riječ *smrt* vezati uz prestanak življenja samo ljudskih bića. Dakle, ljudi umiru, biljke i životinje ugibaju.

Izvori

- [1] Anić, Vladimir: Rječnik hrvatskoga jezika, Novi Liber, Zagreb, ¹1991. i ²1994.
- [2] Anić, Vladimir: Veliki rječnik hrvatskoga jezika, Novi Liber, Zagreb, 2003.
- [3] Gluhak, Alemko: Hrvatski etimološki rječnik, August Cesarec, Zagreb, 1993.
- [4] Hrvatski enciklopedijski rječnik, Novi Liber, Zagreb, 2002.
- [4] Hrvatski jezični savjetnik, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje / Pergamena / Školska knjiga, Zagreb, 1999.
- [6] Iveković, Franjo – Broz, Ivan: Rječnik hrvatskoga jezika, tom 2., Zagreb, 1901.
- [7] Marević, Jozo: Hrvatsko-latinski enciklopedijski rječnik, tom 2., Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- [8] Osmojezični enciklopedijski rječnik, tom 8., Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2010.
- [9] Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, tom. 23., JAZU, Zagreb, 1975. /76.
- [10] Rječnik hrvatskoga jezika, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, Zagreb, 2000.
- [11] Skok, Petar: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1. – 4., Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971. – 1974.
- [12] Šamija, Ivan Branko: Rječnik jezika hrvatskoga, Društvo Lovrećana i Markulin, Zagreb, 2012.
- [13] Školski rječnik hrvatskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2012.
- [14] Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2015.
- [15] Veliki školski leksikon, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
- [16] Andreičin, Ljubomir – Georgiev, Ljuben – Ilčev, Stefan – Kostov, Nikola – Lekov, Ivan – Popov, Dimit’r – Stojkov, Stojko – Todorov, Cvetan: B’lgarski t’lkoven rečnik, Nauka i izkustvo, Sofija, ⁴2012.
- [17] Barščëuskaja, A. L. – Barščëuski, L. P.: Arfagrafičny sloŭnik belaruskaj movy, Radyëla-pljus, Minsk, 2010.
- [18] Belić, Aleksandar (ur.): Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, 1. – 20..., Srpska akademija nauka i Institut za srpskohrvatski jezik, Beograd, 1959. – 2017...
- [19] Boryś, Wiesław: Etymologie słowiańskie i polskie, Instytut slawistyki Polskiej akademii nauk, Warszawa, 2007.

- [20] Boryś, Wiesław: Słownik etymologiczny języka polskiego, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 2005.
- [21] Boryś, Wiesław – Popowska-Taborska, Hanna: Słownik etymologiczny kaszubszczyzny, Polska akademia nauk, Instytut slawistyki, Warszawa, 1. – 5., 1994. – 2005.
- [22] Brückner, Aleksander: Słownik etymologiczny języka polskiego, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1989.
- [23] Długosz-Kurczabowa, Krystyna: Słownik etymologiczny języka polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2006.
- [24] Evgen'eva, A. P.: Malyj akademičeskij slovar' russkogo jazyka, 1. – 4., Institut russkogo jazyka, Moskva, 1981. – 1984.
- [25] Efremova, Tat'jana Fedorovna (ur.): Tolkovyj slovar' služebnyh častej reči russkogo jazyka, Russkij jazyk, Moskva, 2001.
- [26] Ganyč, D. I. – Olijnyk, I. S.; Rosijs'ko-ukrajins'kyj i ukrajins'ko-rosijs'kyj slovnyk, MP Feniks, Kyjiv, ⁶1995.
- [27] Grabčikov, S. M.; Slovar' belorussko-russkij – russko-belorusskij, Paradoks, Minsk, 2002.
- [28] Kuznecov, Sergej Aleksandrovič (ur.): Bol'šoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka, Norint, Sankt Peterburg, ¹1998.
- [29] Machek, Václav: Etymologický slovník jazyka českého, Academia, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1971.
- [30] Ožegov, S. I. – Švedova, I. Ju; Tolkovyj slovar' russkogo jazyka, Rossijskaja akademija nauk, Institut russkogo jazyka im. V. V. Vinogradova, Moskva, ⁴2001.
- [31] Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika, 1. – 6., Matica srpska, Novi Sad, 1967. – 1975.
- [32] Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1. – 5., Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstveno raziskovalni center SAZU – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Ljubljana, 1970. – 1991.
- [33] Slovenski pravopis, Slovenska akademija znanosti in umetnosti - Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana, ⁶2001.
- [34] Slovník slovenského jazyka, 1. – 6., Slovenská akadémia vied, Bratislava, 1959. – 1968.
- [35] Slovník spisovného jazyka českého, 1. – 4., Academia, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1971.
- [36] Snoj, Marko: Slovenski etimološki slovar, Mladinska knjiga, 1997.
- [37] Tlumačal'ny slovník belaruskaj literaturnaj movy, Belaruskaja èncyklapedyja, Minsk, ⁴2005.
- [38] Tolkoven rečnik na makedonskiot jazik, 1. – 6., Institut na makedonskiot jazik „Krstе Misirkov“, Skopje, 2003. – 2014.
- [39] Uniwersalny słownik języka polskiego, 1. – 4., Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, 2003. [40] Ušakov, D. N. i dr.: Tolkovyj slovar' russkogo jazyka, 1. – 4., Moskva, 1935. – 1940., reprint 2012.
- [41] Velykyj tumačnyj slovnyk sučasnoj ukrajins'koj movy, VTF Perun, Kyjiv, ²2004.
- [42] Vujanić, Milica – Gortan-Premk, Darinka – Dešić, Milorad – Dragičević, Rajna – Nikolić, Miroslav – Nogo, Ljiljana – Pavković, Vasa – Ramić, Nikola – Stijović, Rada

– Radović-Tešić, Milica – Fekete, Egon: Rečnik srpskoga jezika, Matica srpska, 2011., Novi Sad.

[43] Wielki słownik ortograficzny języka polskiego, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, 2006.

Sažetak

Milan Nosić, Rijeka

UDK 81'373'374, znanstveni rad

primljen 14. studenoga 2019., prihvaćen za tisak 3. veljače 2020.

Human Life Lasts from Conception to Death

This paper discusses how Croatian dictionaries and the dictionaries of other Slavic languages deal with the notion of conception, duration and termination of human life. According to some dictionaries, human life lasts from conception to death, whereas others specify that life lasts from birth to death.

Key words: conception, birth, life, death.

O INSTITUTOVU PRAVOPISNOM RJEČNIKU SA SLABIJE STRANE

Artur Bagdasarov

Uvod

Da Institutov pravopis s pravopisnim rječnikom ima i slabijih strana, to je samo po sebi razumljivo ne zato što svako ljudsko djelo obično ima svoje slabe strane, nego je to opširno djelo o vrlo složenoj problematici pa nije, razumije se, sve moglo biti savršeno.

Ponajprije treba reći da nije posve jasno komu je namijenjen Hrvatski pravopis IHJJ, za javnu uporabu ili školsku? U Predgovoru Hrvatskomu pravopisu autori ne preciziraju komu je konkretno namijenjen pravopis: učenicima osnovne i srednje škole, nastavnicima i učiteljima hrvatskoga jezika, širokomu krugu korisnika. Na kraju Predgovora samo izražavaju želju da njihov pravopis „bude općeprihvaćen te da se na zadovoljstvo i stručne zajednice i najšire javnosti dovrši dugo razdoblje pravopisnih previranja“ (Hrvatski pravopis, 2013.). U Uvodnoj riječi na 5. stranici također piše da je pravopis nastao iz „želje da se načini jedinstven i općeprihvaćen pravopis hrvatskoga jezika“, ali za strukovnu zajednicu ili najširu javnost ne može postati „jedinstven“ ili „općeprihvaćen“ samo na razini prijašnje ministrove preporuke. Prijašnje je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 31. srpnja 2013. godine izdalo